

Dato: 17. maj 2016

Til:

nst@nst.dk
kenkn@nst.dk

Danmarks
Naturfredningsforening

Masnedøgade 20
2100 København Ø
Telefon: 39 17 40 00
Mail: dn@dn.dk

Danmarks Naturfredningsforenings høringsbemærkninger til Faglig udredning om grødeskæring i vandløb, DCE 2016.

Regeringen besluttede i efteråret 2015 at nedsætte en tværfaglig forskergruppe med repræsentanter fra Københavns Universitet, Ålborg Universitet og Aarhus Universitet til at give en faglig udredning om grødeskæring i vandløb og konkrete anbefalinger til hvorledes grødeskæring bedst udføres så vandløbslovens dobbelte formål - vandafledning og vandløbsmiljø - tilgodeses. Arbejdet skal resultere i en ny vejledning i grødeskæring fra Naturstyrelsen.

Kommissoriet af 20. november 2015 siger: " Leverancen består af en udredning med en gennemgang af grødeskæringseksempler, herunder ny viden, og konkrete anbefalinger til, hvordan vandløb, der alene har afvandingsinteresse, skal vedligeholdes, så effektiv og velfungerende afvanding med passende lave vandspejlsforhold sikres under fremtidens afstrømningsforhold. Samt anbefalinger til, hvordan grødeskæring bør udføres i de vandløb, hvor der er flere hensyn, der skal varetages, så der i størst muligt omfang både tages hensyn til afvanding og miljømæssige krav til vandløbskvaliteten fastsat i anden lovgivning."

Her følger Danmarks Naturfredningsforenings (DNs) bemærkninger til den faglige udredning:

Indledningsvis skal DN bemærke, at der med kommissoriet for forskergruppens arbejde er indsneget sig en **interesse-mæssig glidning** i forhold til de seneste årtiers syn på forvaltningen af vores vandløb. Det fremgår nu, at vi har vandløb i Danmark, som alene rummer afvandingshensyn og hermed ingen naturinteresser. Heri er DN aldeles uenig. Selve udredningen bløder indledningsvis en smule op ved at skrive " De resterende ca. 42.000 km er små vandløb, hvortil der *primært* er knyttet afvandingsmæssige interesser." Men det lille "primært" gør det desværre ikke alene.

I amternes tid var vandløbene enten omfattet af specifikke målsætninger (som godt kunne være lempede) eller de var omfattet af en generel målsætning. I 1. generation vandplaner er 25% af vandløbene ligeledes omfattet af specifikke miljømål og de resterende må ikke administreres så de ikke kan opnå god økologisk tilstand. Det fremgår af retningslinie 3 til vandplanerne:

*"Tilstanden i vandløb, søer, grundvandsforekomster og kystvande skal leve op til de fastlagte miljømål, som de fremgår af WebGIS. Vandområder, der ikke fremgår af Web-GIS, administreres efter miljølovgivningen i øvrigt. Det bør således sikres, at der ikke meddeles tilladelser og godkendelser, der måtte være til hinder for at **disse områder** opnår god tilstand... "*

Vandløb uden specifik målsætning er altså ikke uden målsætning, men skal også beskyttes i deres egen egenskab.

I et hyrdebrev fra 13. marts 2015 begår Naturstyrelsen imidlertid en omskrivning:

"Det betyder, at retningslinjerne ikke i sig selv gælder det overfladevand og grundvand, der ikke er afgrænset som vandforekomster, men retningslinjerne skal i forhold til dette vand administreres således, at forringelse af tilstanden for vandforekomster forebygges, og det bør sikres, at der ikke meddeles tilladelser, der måtte være til hinder for opnåelse af god tilstand i vandforekomster."

Nu er vandløb uden specifik målsætning ifølge Naturstyrelsen pludseligt ikke en "vandforekomst" og skal derfor ikke beskyttes i sin egen ret. Og uden miljømål er der - vupti - kun afvandingsinteresser, der skal tilgodeses.

Vandrammedirektivet og dets guidelines giver ikke mulighed for at udelukke små vandløb fra direktivets beskyttelse, men af praktiske og herunder ikke mindst monitoringsmæssige grunde kan man i stedet samle dem i grupper eller lade dem indgå som del af en større sammenhængende vandforekomst. Der er så afgjort ikke belæg for at skrive 75 % af vandløbene ud af vandrammedirektivets beskyttelse ved ikke at lade dem indgå i vandforekomster. Det følger også af at vandrammedirektivet jo omfatter alt vand. Og det følger af at 75% af landets vandløb klart udgør størstedelen af hele kontaktfladen mellem dyrkningsarealer og vandmiljøet og hermed afgjort ikke kan siges at være uden betydning for indfrielse af vandrammedirektivets formål.

DN er enig i at der er vandløb, som ikke kan opnå god økologisk tilstand iflg. de fastsatte normer herfor i Vandrammedirektivet (eksempelvis DVFI 5), men det er afgjort ikke ensbetydende med at disse vandløb ingen naturkvaliteter besidder. Også vandløb med lavere målsætninger rummer væsentlige levesteder for flora og fauna i det åbne land (den truede ål eksempelvis) og det vil være et voldsomt tab for den danske natur, hvis disse vandløb ikke behandles som sådan, men f.eks. oprenses hårdhændet eller i stedet rørlægges af praktiske årsager. Vi taler om 60 % af de danske vandløbsstrækninger - 42.000 km vandløb!

Dernæst indledes grødeudredningen med "Vandløbsloven har til formål at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand under hensyntagen til de natur- og miljømæssige krav til vandløbskvaliteten i henhold til anden lovgivning." Også her er tale om en glidning.

Hvad vandløbsloven faktisk siger er

§ 1. *Ved denne lov tilstræbes at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand, navnlig overfladevand, spildevand og drænvand.*

Stk. 2. Fastsættelse og gennemførelse af foranstaltninger efter loven skal ske under hensyntagen til de miljømæssige krav til vandløbskvaliteten, som fastsættes i henhold til anden lovgivning.

Betydningen af det lille ord "**tilstræbes**" er afgjort ikke tilfældig i lovtæksten. Det fjerner betydningen af "at sikre" som et absolut krav. Og efterlader derfor muligheden af at der er forhold af en sådan karakter, at vandafledning ikke under alle omstændigheder kan eller skal sikres. Det kan være at de naturmæssige omkostninger, de rekreative omkostninger eller andre samfundsmæssige omkostninger er så omfattende, at anden afledning må tilvejebringes (hvad afskæring af spildevand til anden recipient udgør talrige eksempler på) eller afledning opgives (hvad mange "satte" lavbundsjordur burde være eksempler på).

Når dette er sagt, så er det DNS opfattelse at forskergruppen har leveret et grundigt og sobert arbejde indenfor en meget kort tidsramme.

I november 2007 lavede Orbicon for Skov- og Naturstyrelsen "Grødeskæring i vandløb – erfaringsopsamling af metoder, praksis og effekter" (som i juli 2008 førte til "Vejledning om grødeskæring i vandløb"). Fokus var også da på grødeskæring og rapporten opsamlede erfaring og viden, som vandløbsmyndighederne sammen med andre med praktisk grødeskæringserfaring og interesse i vandløb har høstet gennem ca. 25 års forvaltning af vandløbene efter den gældende vandløbslov (omend fra et begrænset antal personer).

Sammenlignet med 2007 udredningen udmærker den foreliggende grødeskærings-udredning sig ved at være stærkere videnskabeligt funderet - både som følge af at forfattergruppen består af forskere og som følge af at den baseres på et omfattende referencemateriale. Til gengæld rummer den ikke som 2007-udredningen erfaringsindsamling fra forvaltere og åmænd.

Redegørelserne når alligevel grundlæggende frem til de samme konklusioner/anbefalinger, som det vil fremgå ved en sammenligning af den aktuelle grøderapports anbefalinger og Vejledning om grødeskæring i vandløb fra By- og Landskabsstyrelsen 2008. Det er jo særdeles betryggende.

Den aktuelle rapport fastslår om grødeskæring

- at grødeskæring alene sker af hensyn til vandafledningen. Der er ingen indgreb i vandløbene, som forbedrer vandløbskvaliteten - eneste undtagelse fra den regel er brinksæring af vegetation ved små, dybt nedskårne vandløb, som kan give lys til vandløbsbunden og hermed mulighed for en naturlig og gavnlig grødeudvikling der (jvf. tabel 4.3)

- at i ingen andre lande foregår der så omfattende en grødeskæring som i Danmark. Det afspejler at Danmark har størst andel af land under intensiv dyrkning og desuden landets topografi og store andel af små vandløb

- at diversiteten i vandløbsfloraen er stærkt reduceret indenfor de seneste 100 år og yderligere også indenfor en 30-års horisont som følge af hård vedligeholdelse af vandløbene

- at mere end én enkelt grødeskæring årligt indebærer betydelig risiko for at vandløbsmålsætningen om god økologisk tilstand ikke vil kunne opnås, primært fordi vandløbets plante-samfund forarmes

- at hovedparten af østdanske vandløb lider under mangel på vand i sommermånedene, og derfor som udgangspunkt ikke alene kan undvære grødeskæring (idet grøden afvandingsmæssigt alligevel kun har betydning overfor uforudsigelige monsterregnhændelser), men ville drage miljømæssig gavn heraf ved således bedre at kunne holde på vandet

- at 75% af grødeskæringerne (i type 2 og 3 vandløb) giver et umiddelbart fald i vandstand i vandløbet på under 20 cm og at denne virkning oftest har ganske kort varighed pga grødens genvækst indenfor 2,5-4 uger. En vandstandssænkning på 20 cm eller mindre vil ofte være utilstrækkelig til at sikre vandafledning fra de vandløbsnære arealer i perioder med megen nedbør, herunder monsterregnhændelser.

- at skånsom og selektiv grødeskæring og at efterlade betydelige grødemængder i vandløbet er afgørende for at bevare så meget miljøkvalitet som muligt i vandløb, der grødeskæres, og som følge heraf

- at viden, dygtighed, ekspertise, omhyggelighed og lokalt kendskab hos de praktiske udførere af grødeskæring er helt afgørende. Det betyder i DN's optik, at der skal anvendes uddannet personale og helst det samme gennem mange år. Erfaringer fra Ålborgmetoden siger det

samme og lægger samtidigt éntydigt vægt på betydningen af en effektiv kontrol med udførelsen af de fastlagte grødeskærings-instrukser i alle faser af arbejdet. Det betyder at fremover er det ikke det billigste tilbud kommunerne skal vælge, men det mest kvalificerede, hvis vandløbslovens dobbelte formål skal opnås. Det bør samtidigt indsamles systematisk dokumentation for, hvad betydning dygtige åmænd med sans for vandløbets liv har, inkl. oplysninger om alle biologiske elementer og vandføringsmålinger.

- at når der anvendes maskinel grødeskæring, især mejekurv, er det vigtigt at redskabet er tilpasset vandløbets størrelse for at skæringen kan foregå så skånsomt og selektivt som muligt - altså ikke "one size fits all". Tilpassede redskaber bør derfor i DNs optik ligesom uddannelse være et krav i kommunens udbud

Underbelyste grødeskæringsforhold

Det konstateres at efterladt grøde i vandløbene formentlig er afgørende for opnåelse af tilstrækkelig vandplante-indeks DVPI, men vi efterlades uden oplysninger om hvor udbredte de efterladte **grøde-refugier** skal være for at de kan have reel økologisk betydning for hele vandløbets struktur og økologiske funktion - altså hvor stor en del af den regulativmæssige bundbredde, der skal efterlades uskåret - en enkelt svale gør jo ingen sommer. Der nævnes som tommelfingerregel at bortskæring af 25% af grøden i regulativbundbredden giver en 50% forbedring af maximum-vandføringsevnen og en 50% bortskæring en 75% forbedring, men ikke hvad disse procenter betyder for vandplanteindeks og vandløbsøkologi.

Det anerkendes at der ikke er datagrundlag for kvantitativt at nuancere effekterne af grødeskæringsteknikkerne og formentlig heller ikke af skæringens omfang, men det tydeliggør behovet for kvalitative og kvantitative undersøgelser fremadrettet.

Det konstateres også at **gentagen grødeskæring i samme strømmende** fører til en indskrænket profil (brinkfodsdannelse) med en veletableret kantvegetation. Omvendt kan det modvirkes af at variere beliggenheden af strømmenden år efter år så brinkfodsdannelsen ikke bliver så markant, men det betyder så, at man kan tabe en opnået plante-variation både i den efterladte kant og i strømmenden. Hvordan håndteres denne dilemmasituation?

Omkring **sandvandring** burde det fremhæves, at nok nævner vandløbsloven *vandaflledning*, men den åbner faktisk *ikke* for *sandaflledning*. Sandfang, deres etablering og løbende vedligehold er ligesom okkerfældningsanlæg en konstant og betydelig offentlig udgift, som dyrkningspraksis og manglende plads til naturlig vandløbsudvikling er årsag til. Mulighederne af at fange sandet i drænbrønde i stedet for at tillade tilledning til vandløbene forekommer også underbelyst.

Forholdene omkring **binding af både N og P i planteøer** i vandløbene er rigtig godt at have med i rapporten, det peger reelt på hidtil dårligt belyste "økosystemtjenester" fra danske vandløb. Vandløbsplanternes gavnlige effekter via **biofilm** er en anden økosystemtjeneste, som gerne kunne illustreres med eksempler, der giver en idé om størrelsesforholdene i dels naturlige og dels forskellige grader af oprensede vandløb.

Rapporten fastslår klart at faste grødeskæringsterminer er noget skidt i forhold til både sikring af vandaflledningsevne på de rigtige tidspunkter og i forhold til at bevare maksimal vandløbskvalitet. Afdræningsbehovet er størst fra august og fremad - både i forhold til nedbørsoverskud og behovet for markkørsel - hvilket taler for at én nødvendig **grødeskæring bør placeres strategisk** i forhold til det behov. Vi efterlades imidlertid lidt uafklarede i forhold til konkrete anbefalinger. Det anføres at afdræningsbehovet bør tilgodeses og online data for vandstand og nedbør samt vandbalanceberegninger bør anvendes som beslutningsstøtte, men potentialet

heri belyses ikke tilstrækkeligt. Det nødvendige beredskab til en sådan strategisk grødeskæring må naturligvis indgå i en cost-effektive analyse, men hører nok hjemme i andet regi end denne rapport.

Den aktuelle rapport fastslår om afvanding af landbrugsjord

- at mineralisering og kompaktering betyder, at afstanden mellem dræn og jordoverflade bliver mindre, og dermed at disse jordes dræningstilstand, og dermed deres dyrkningsegnethed, forringes over tid. En forbedret afdræning kræver, at drænene så lægges dybere. (DN savner så den konklusion at det bare ikke kan lade sig gøre på de jorde, der allerede ligger for lavt langs vandløbene)

- at eksisterende drændybder og dimensioner er anbefalet/projekteret i en tid med en anden landbrugspraksis og hvor vårafgrøder var dominerende. På meget flade arealer kan det evt. have været vanskeligt at overholde de anbefalede designkriterierne, hvorfor drænenes udløb i vandløbene kan være lagt lavere end det er optimalt, hvilket giver problemer i dag.

- at sætninger af lavbundsarealer langs vandløbene fører til en mindre afstand mellem vand-spejl og jordoverflade og dermed øget risiko for dårlig afdræning og lokale oversvømmelser. samtidigt udgør arealet af lavbundsjord i omdrift i 2014 14,5% af det samlede omdriftsareal

- at der ingen forskning er, som belyser udbyttetab som følge af høj vandstand i rodzonen om sommeren

- at nedbøren i Danmark er steget de seneste 100 år, at grundvandstanden generelt er steget og at hyppigheden af voldsomme nedbørshændelser er øget indenfor de seneste årtier. I hvilket omfang den øgede afstrømning har ført til vandstandsstigninger i vandløbet, afhænger af om vandløbsprofilen naturligt har tilpasset sig de ændrede afstrømningsforhold i den pågældende periode.

Underbelyste afdræningsforhold

Generelt bærer beskrivelserne præg af at vise, hvad der er de ideelle veldrænede rodzoner for alle afgrøder under alle forhold, men uden at forholde sig til at man aldrig har kunnet regne med afdrænede rodzoner til alle typer afgrøder på alle typer jorder og placeringer. Der savnes således en synliggørelse af i hvilket omfang ændringer i afgrødevalg og inddragelsen af vandløbsnære arealer til sårbar dyrkning har haft indflydelse på behovet for afdræning. Og af hvad valg af den rigtige afgrøde på rette sted vil betyde for afdræningsbehov og hermed afledt også for grødeskæringsbehovet.

Der nævnes at sætninger af humusjorder, kompaktering og jordpakning som følge af tunge maskiner spiller ind på jordernes dræntilstand, men der sker ingen kvantificering af disse, hvilket er en væsentlig mangel fordi manglende erkendelse af disse forhold ofte fører til at blikket rettes mod vandløbsvedligeholdelsen, hvor fokus på dyrkningspraksis er mere relevant.

Det nævnes at klimabetingede stigninger i middelvandføring og hyppigere og større ekstreme afstrømninger vil betyde at vandløbene udvides og tilpasse de ændrede forhold, men det omtales ikke at det kræver både tid og plads før en sådan tilpasning sker. I stedet stilles ofte krav om indgreb i vandløbene selvom deres egen udvikling er langt at foretrække både af hensyn til vandløbskvaliteten og samfundsøkonomisk.

Det nævnes s. 68, at udretning af åer og ændring af faldforhold har især tidligere været udført med henblik på at øge afledning af vand. Samtidigt er der ofte sket en indsnævring i det areal,

der oprindeligt var til rådighed for vandstrømning (læs: intensiv dyrkning af vandløbsnære arealer). En hurtig transport af vand fra mere kuperede opstrøms arealer til fladere arealer kan betyde opstuvning nedstrøms med oversvømmelse til følge. Denne problematik fortjener afgjort mere fokus og flere ord fordi lokale indgreb til forbedret vandafledning har oversvømmelseskonsekvenser nedstrøms og hele vandløbet derfor bør forvaltes i sin helhed og udnytte de forsinkelsesmuligheder oplandet rummer for at opnå synergier til gavn for vandløbsmiljø og øvrige samfundshensyn.

Øvrige bemærkninger

Det bemærkes at ringe fald i rapporten defineres som typisk mindre end 0,5 promille - til sammenligning valgte Naturstyrelsen i Vandløbsforum 2 promille som afskæringskriterie for naturmæssigt interessante vandløb (hvilket pudsigt nok resulterede i at man præcis holdt de 22.000 km vandløb inde i vandplansammenhæng som der da var politisk beslutning om).

Rapporten citerer Iversen og Olsen 1997 (side 41):

" Med hensyn til vedligeholdelsespraksis nævnes, at reduktionen i vandføringsevne i de fleste tilfælde falder sammen med myndighedernes ændrede praksis for vandløbsvedligeholdelse, hvor grødeskæring er begrænset til en strømrønde, der er smallere end vandløbet med en gradvis indsnævring af vandløbet til følge." I originalartiklens sammenfatning står imidlertid at " Det kan ikke påvises at den generelle reduktion i vandføringsevnen skyldes ændret vedligeholdelsespraksis idet der i en del af vandløbene er sket ændringer af vandføringsevnen på trods af at vedligeholdelsespraksis ikke er ændret. Det er dog sandsynligt at ændret vedligeholdelsespraksis har været medvirkende årsag til at vandstanden er steget idet stigningen er størst i vandløb med ændret vedligeholdelsespraksis." Denne moderering er væsentlig fordi den anerkender at andre forhold end ændret vedligeholdelsespraksis også spiller en væsentlig rolle.

Afsluttende bemærkninger

Rapporten forholder sig sobert og stringent til grødeskæring og afvandingsbehov, men efter DNs opfattelse uden i tilstrækkeligt omfang at inddrage det helt overordnede perspektiv, at klimabetingede grundvandsstigninger og heftigere og mere ujævn nedbør overordnet stiller krav om at lavbundsarealer, herunder især ådalene, (gen-)inddrages i den fremtidige vandhåndtering, og at denne håndtering skal ansues samlet for hele vandløbssystemer. Forsinkel- se af vand i oplandet og ikke hurtigere transport er hvad vandløbskyndige globalt peger på som væsentligste redskab, hvis vandløbenes natur også skal tilgodeses og ikke modarbejdes.

"Før der blev gravet grøfter ind i sådanne vådområder og grundvandstanden derved blev sænket, fungerede områderne som "svampe", der kunne opsuge vand i nedbørsrige perioder og siden hen gradvis afgive det til de nedstrøms beliggende vandløb og holde dem vandførende, selv i nedbørsfattige perioder. Afvandingen har bevidst fjernet vådområdernes evne til at tilbageholde vand. Det skaber de nævnte vanskeligheder med at opretholde en acceptabel vandføring og vandløbskvalitet i de kunstige dele af vandløbene, men det skaber også problemer med at opretholde en acceptabel vandføring og vandløbskvalitet i de naturlige dele af vandløbene. Dels skal disse i perioder kunne lede unaturligt store mængder vand bort, og dels har de i pe-rioder en meget ringe vandføring eller er udtørrende." (fra grøderapporten 2007)

Med venlig hilsen

Henning Mørk Jørgensen, havbiolog
3119 3235 hmj@dn.dk